

تجارب دانش‌آموزان قربانی ناشی از قلدری: رویکردی پدیدارشناسانه

یوسف ادیب^۱، اسکندر فتحی آذر^۲، سید عدنان حسینی^۳، حسن بابایی^۴

مقاله پژوهشی

چکیده

مقدمه: امروزه قلدری یکی از شایع‌ترین مشکلات رایج در مدارس است. تاکنون پژوهش‌های کمی فراوانی در جهت پی بردن به ابعاد مختلف این پدیده انجام شده، اما تحقیقات کیفی بسیار اندکی در این حوزه صورت گرفته است. بنابراین، هدف اصلی از انجام پژوهش حاضر، بررسی تجارب دانش‌آموزان قربانی قلدری از قربانی شدن خود در جهت فهم عمیق‌تر ماهیت قربانی شدن بود.

روش: این پژوهش به صورت کیفی انجام گردید. بر الگوی تفسیری استوار بود و با استفاده از روش پدیدارشناسی به اجرا درآمد. شیوه جمع‌آوری اطلاعات، استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته بود که با ۱۱ نفر از دانش‌آموزان قربانی قلدری که معیارهای ورود به پژوهش را داشتند، انجام گرفت. به منظور تحلیل داده‌های مصاحبه‌ها از روش Colaizzi استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها مشتمل بر ۳ مقوله اصلی «دلایل قربانی شدن، پیامدهای قربانی شدن و راه‌های برخورد با قلدری» و ۱۲ مقوله فرعی بود.

نتیجه‌گیری: بررسی تجارب دانش‌آموزان قربانی در وهله اول نشان داد که قربانی شدن پیامدهای گوناگون روان‌شناختی، اجتماعی، رفتاری و تحصیلی ناگواری را برای آن‌ها به همراه دارد. علاوه بر این، تحلیل‌ها حاکی از آن بود که مدارس و خانواده‌ها عامل اساسی در بروز قلدری می‌باشند و می‌توانند نقشی اساسی در برخورد با قلدری داشته باشند.

کلید واژه‌ها: دانش‌آموزان قربانی، پدیدارشناسی، قلدری

ارجاع: ادیب یوسف، فتحی آذر اسکندر، حسینی سید عدنان، بابایی حسن. تجارب دانش‌آموزان قربانی ناشی از قلدری: رویکردی پدیدارشناسانه. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت ۱۳۹۴؛ ۴ (۳): ۲۳۳-۲۳۲.

تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۴/۴/۱۴

- ۱- دانشیار، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
- ۲- استاد، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران
- ۳- دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی و مدرس پردیس شهید مدرس دانشگاه فرهنگیان سنجند، سنجند، ایران
- ۴- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

Email: adnan1671@gmail.com

نویسنده‌ی مسئول: سید عدنان حسینی

مقدمه

قلدری (Bullying) پدیده ناآشنایی نیست و اعتقاد بر این است که با تاریخ پیدایش مدارس در هم آمیخته است. امروزه هم احتمال وجود قلدری در هر مدرسه‌ای وجود دارد (۱) و به یک معضل جدی در حوزه امنیت اجتماعی و سلامت روان دانش‌آموزان تبدیل شده (۲) و از این‌رو موضوع تحقیقات گسترده‌ای به ویژه در دهه‌های اخیر بوده است. تحقیقات اخیر نشان داده‌اند که به طور متوسط از هر ۵ دانش‌آموز، یک نفر در طی سال تحصیلی قربانی قلدری می‌شود (۳). در واقع مختلف جهان همواره ارقام بالا و نگران‌کننده‌ای بوده است. به عنوان نمونه، این رقم در فنلاند ۱۱ درصد، در ترکیه ۲۰/۵ درصد (۴)، در ایران ۲۳ درصد (۵)، در آمریکا حدود ۳۰ درصد، در انگلستان ۳۸ درصد، در رومانی ۴۰ درصد و در کشورهای آفریقایی و خاورمیانه نیز ۴۱ تا ۶۰ درصد گزارش شده است (۴) که به وضوح نشانگر این مطلب است که امروزه قلدری یکی از معضلات بزرگ دستگاه تعلیم و تربیت تمام کشورها از جمله ایران می‌باشد.

توجه به پدیده قلدری در مدارس با مطالعات Olweus در اواخر دهه ۷۰ میلادی به طور علمی آغاز شد. او قلدری را به عنوان یک عمل پرخاشگرانه تعریف کرد که بارها تکرار می‌شود و دربردارنده یک قدرت نامساوی بین فرد قلدر و فرد قربانی می‌باشد (به نقل از Kowalski و Limber) (۶). به عبارت دیگر، قلدری به عنوان مجموعه‌ای از رفتارهای منفی و پرخاشگرانه انجام شده به وسیله یک یا چند نفر بر علیه فرد یا گروهی دیگری از افراد و در خلال یک دوره زمانی تعریف می‌شود که حالت آزار دهنده دارد و مبتنی بر وجود نوعی قدرت نامساوی بین افراد است (۷). با توجه به تعاریف قلدری، رفتار قلدرانه پنج ویژگی مهم دارد: ۱- عملی پرخاشگرانه است. ۲- این پرخاشگری اغلب از پیش برانگیخته نیست. ۳- به صورت مکرر اتفاق می‌افتد. ۴- دربردارنده یک قدرت نامتوازن بین فرد قلدر و فرد قربانی است و ۵- در گروه‌های کوچک اجتماعی رخ می‌دهد که اعضای آن با یکدیگر آشنا هستند (۸).

نظریه‌پردازان این حوزه اعتقاد دارند که قلدری پدیده‌ای برآمده از عوامل فردی، خانوادگی، گروه‌های همسالان، مدرسه و جامعه است (۹) که می‌تواند به طور منظم و در یک دوره گسترده زمانی باعث قربانی شدن افراد به سه شکل جسمانی، کلامی و عاطفی شود (۱۰). قربانی شدن جسمانی (Physical victimization) مستلزم تماس فیزیکی مستقیم و محسوس میان فرد قلدر و قربانی می‌باشد و در اشکالی مانند ضربه زدن، هل دادن، تنه زدن، لگد زدن و... انجام می‌شود. قربانی شدن کلامی (Verbal victimization) متداول‌ترین شکل قلدری و شامل حملات کلامی از سوی فرد قلدر با استفاده از کلمات برای توهین کردن، تحقیر کردن، ارباب و تهدید کردن، لقب گذاشتن و برچسب زدن بر روی فرد قربانی است (۱۱). قربانی شدن عاطفی (Emotional victimization) که به آن قربانی شدن غیر مستقیم و روان‌شناختی هم می‌گویند، نوعی از قربانی شدن است که با استفاده از روابط اجتماعی میان گروه‌ها انجام می‌شود و شامل شایعه‌پراکنی، تهمت زدن، خبرچینی، تحریک افراد دیگر از سوی فرد قلدر برای آسیب زدن به فرد قربانی و از همه مهم‌تر نادیده گرفتن، طرد کردن و محروم کردن اجتماعی قربانی از گروه و یا از فعالیت‌های خاص است (۱۲). در فرایند قلدری باید بین دو نقش قلدر و قربانی تمایز قایل شد. افراد قلدر کسانی هستند که به طور مداوم دیگران را مورد قلدری قرار می‌دهند و با ویژگی‌هایی مانند برون‌گرایی، رقابت‌جویی، پرخاشگری، متخاصم، تکانشی و مهارت‌های ضعیف اجتماعی معرفی می‌شوند. این افراد در نمایان کردن احساساتی مانند ترس، غم و ناراحتی مشکل دارند، از تسلط یافتن بر دیگران لذت می‌برند و نمی‌توانند رنج پدید آمده در افراد قربانی را که پیامد رفتارهای آنان است، تشخیص دهند، اما قربانیان قلدری کسانی هستند که به طور مداوم توسط افراد دیگر هدف قلدری قرار می‌گیرند و با ویژگی‌هایی مانند درون‌گرایی، ضعیف، احساسی، خجالتی، محتاط، ناایمن و با سطوح بالای اضطراب معرفی می‌شوند. از لحاظ جسمانی، بیشتر قربانیان کوچک‌تر از قلدرها می‌باشند و اغلب توانایی کمتری در دفاع کردن و مراقبت جسمانی و

برای عملی کردن چنین هدفی، پدیدارشناسی است (۱۹). از این رو می‌توان با بررسی تجارب دانش‌آموزان قربانی از دیدگاه پدیدارشناختی، زمینه‌های لازم را برای درک بیشتر دنیای این گروه از دانش‌آموزان فراهم نمود و در نهایت از نتایج آن برای توسعه راهبردهایی جهت کمک به کاهش قربانی شدن آن‌ها بهره برد. در مجموع می‌توان گفت که پژوهش‌های کمی برای شناخت عمیق تجربه و معنای واقعی یک پدیده انسانی و چند بعدی مانند قربانی شدن دانش‌آموزان، انعطاف و عمق لازم را ندارند و سایر روش‌های کیفی نیز در این قلمرو ناتوان هستند و پدیدارشناسی مناسب‌ترین روش برای بررسی این حیطه‌ها است. با توجه به تأثیر پیامدهای مخرب و دراز مدت قربانی شدن بر دانش‌آموزان و ضرورت انجام پژوهش در این حوزه و همچنین، توجه به خلأ وجود پژوهش‌های کیفی که ما را به واقعیات دنیای این دسته از دانش‌آموزان وارد سازد، مطالعه کیفی حاضر با هدف بررسی تجربه دانش‌آموزان قربانی قلدری از قربانی شدن خود انجام شد.

روش

پژوهش حاضر از نوع کیفی بود که با بهره‌گیری از راهبرد پژوهش پدیدارشناسی، به بررسی شناخت عمیق تجربه دانش‌آموزان قربانی قلدری پرداخت. پدیدارشناسی در کل مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است و به جهان آنچنان که به وسیله یک فرد زیسته می‌شود، نه جهان یا واقعیتی که جدای از انسان باشد، توجه دارد (۲۰). به بیان دیگر، پدیدارشناسی رویکردی تحقیقی می‌باشد که از خلال آن، محقق به جستجوی ساختار یا جوهره آشکار تجارب زنده افراد از یک پدیده و یافتن معانی یکپارچه‌ای که جوهره پدیده را آشکار می‌کند، می‌پردازد. پدیدارشناسی خود را درگیر یافتن قواعد و قوانین نمی‌کند، بلکه به جای آن به دنبال انجام تحلیل‌هایی توصیفی است که سبب شناخت عمیق و تفسیری پدیده‌های اجتماعی می‌شود (۲۱). قلدری هم یکی از این پدیده‌های اجتماعی است که می‌توان از دیدگاه پدیدارشناسانه به بررسی تجارب قربانی شدن دانش‌آموزان در جریان آن پرداخت و هدف اصلی پژوهش حاضر بود.

کلامی از خود دارند و از این رو بیشتر هدف پرخاشگری بدون علت افراد قلدر قرار می‌گیرند (۱۵-۱۳).

قربانی شدن دانش‌آموزان در طول زمان می‌تواند باعث بروز طیف گسترده‌ای از مشکلات سلامت جسمانی مانند ناراحتی‌های عصبی-گوارشی، اختلالات خواب، سردردها، تنش‌های عضلانی، مشکلات تحصیلی و آموزشگاهی مانند فرار و امتناع از رفتن به مدرسه (۶)، پیشرفت و عملکرد تحصیلی پایین (۱۰)، مشکلات روان‌شناختی گوناگون از جمله اعتماد به نفس پایین (۱۶)، افسردگی شدید (۱۷)، اختلال در بهزیستی روانی فرد (۱۸) و در سطحی بالاتر پروراندن افکار خودکشی و حتی احتمال اقدام به خودکشی (۱۵) شود. مجموع این مطالب اهمیت و ضرورت بررسی پدیده قلدری در مدارس و گروه‌های مختلف درگیر در آن به ویژه قربانیان قلدری را مشخص می‌نماید.

تاکنون پژوهش‌های کمی فراوانی برای بررسی قربانی شدن دانش‌آموزان انجام شده است، اما به طور قطع با استفاده از روش‌های کمی نمی‌توان به بررسی عمیق ابعاد این پدیده به ویژه از زاویه تجربیات دست اول خود این افراد پرداخت. در حقیقت موضوع بررسی تجارب زیسته دانش‌آموزان قربانی قلدری با روش‌های کیفی کاملاً جدید بود و در ایران هم نخستین پژوهش در این حوزه می‌باشد. به بیان دیگر، تاکنون به قربانی شدن به عنوان واقعیتی جدای از خود قربانی پرداخته شده است؛ در حالی که باید به این موضوع آنچنان که به وسیله خود آن‌ها زیسته می‌شود، پرداخت و معنای قربانی شدن را آنچنان که در زندگی آن‌ها جاری است، شناخت. به دلیل این که هدف پژوهش حاضر بررسی تجربیات بی‌واسطه دانش‌آموزان قربانی قلدری از قربانی شدن خود بود، پدیدارشناسی می‌تواند بهترین روش برای توصیف این تجربیات باشد؛ چرا که هدف اساسی این روش، بررسی تجربه درونی افراد از پدیده‌ها به همان صورتی است که بر آن‌ها جلوه‌گر می‌شود. در حقیقت برای درک تجارب ذهنی انسان، باید از حصارهای روش شناختی مرسوم فراتر رفت تا آشکارسازی حوزه‌ای از وجود که از طریق تجربه خود را با قطعیت کامل عرضه می‌کند، ممکن شود و بهترین روش

شدن چه تأییراتی بر زندگی خصوصی و تحصیلی شما گذاشته است؟» پرسیده شد.

مصاحبه‌ها تا زمانی که طبقه‌بندی‌ها و درون‌مایه‌ها آشکار شد و اطلاعات به اشباع رسید، ادامه یافت. با وجود این که امکان ذهنی شدن و دخالت دیدگاه‌های محقق در مطالعات کیفی از جمله پدیدارشناسی وجود دارد، تلاش شد تا با بی‌طرف بودن نسبت به موضوع به نوعی با مسأله سوگیری محقق مقابله شود.

با توجه به این که فرایند تحلیل داده‌ها در پدیدارشناسی مستلزم تعامل قوی بین خواننده و متن است، از این رو برای تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر از روش تحلیل Colaizzi که شامل نه مرحله «توصیف پدیده مورد علاقه توسط محقق، جمع‌آوری توصیف‌های شرکت کنندگان از پدیده، خواندن همه توصیف‌های شرکت کنندگان از پدیده، استخراج جملات اصلی از دست‌نوشته‌های اولیه، بازگو کردن معنای اصلی هر جمله، سازماندهی مجموع معانی شکل گرفته در خوشه‌هایی از طبقات، نوشتن توصیف جامعی توسط محقق، بازگردانی به شرکت کنندگان جهت مقایسه با توصیفات آنان از پدیده و اصلاح و تغییر یافته‌ها در صورت به وجود آمدن داده‌های جدید در مرحله تغییر» است، استفاده شد (۲۳). بر اساس این مراحل، توصیفات شرکت کنندگان چندین بار به منظور درک و هم‌احساس شدن با آن‌ها توسط پژوهشگر مطالعه و پس از غوطه‌ور شدن در آن‌ها، جملات مهم در رابطه با پدیده مورد مطالعه استخراج گردید و سپس سازماندهی کدها و مقوله‌ها صورت پذیرفت. در مرحله بعد با ترکیب کردن همه مقوله‌های اصلی و فرعی استنتاج شده، توصیف کامل و جامعی از جزئیات پدیده مورد مطالعه به دست آمد. به این ترتیب از مجموع ۱۱ مصاحبه انجام گرفته، ۳۴۱ کد اولیه شناسایی شد. سپس با کنار هم قرار دادن و مقایسه کدهای حاصل از هر مصاحبه و ادغام آن‌ها با هم، در نهایت ۳ مقوله اصلی و ۱۲ مقوله فرعی استخراج گردید.

تلاش شد تا صحت علمی و استحکام داده‌های پژوهش از سه طریق قابلیت تأیید، قابلیت اعتبار و قابلیت اعتماد حاصل شود. قابلیت تأیید از راه‌های مقایسه با پیشینه

شیوه نمونه‌گیری پژوهش حاضر به صورت هدفمند انجام گرفت و تا آن‌جا ادامه پیدا کرد که داده‌های جمع‌آوری شده به اشباع رسیدند. با توجه به این که تعداد آزمودنی‌ها در تحقیقات پدیدارشناسی اغلب از ۵ تا ۲۵ نفر متغیر است (۲۲)، در این مطالعه نیز در مجموع ۱۱ دانش‌آموز پسر شامل ۵ دانش‌آموز از دوره اول متوسطه و ۶ دانش‌آموز از دوره دوم متوسطه، در دامنه سنی ۱۳ تا ۱۸ سال انتخاب شدند و مورد مصاحبه قرار گرفتند. معیار اصلی ورود به پژوهش «قربانی شدن دو بار یا بیشتر در هر هفته در طول یک ماه گذشته» بود. همچنین، نداشتن سابقه هر گونه بیماری روانی و یا مصرف داروهای روان‌پزشکی از دیگر ملاک‌های ورود شرکت کنندگان به پژوهش بود. در مرحله اول برای شناسایی دانش‌آموزان قربانی از فرم ایرانی پرسش‌نامه قربانی قلدری استفاده گردید؛ بدین صورت که پرسش‌نامه در میان تمام دانش‌آموزان یک مدرسه دوره متوسطه اول و یک مدرسه دوره متوسطه دوم پسرانه شهر سمنان توزیع و از میان آن‌ها کسانی که دارای بالاترین نمرات قربانی شدن بودند، شناسایی شدند. در مرحله بعد کسانی که هم‌واجد ملاک‌های ورود به پژوهش بودند و هم‌حاضر به شرکت در پژوهش شدند، به صورت هدفمند و با توجه به اطلاعات به دست آمده از موارد قبلی انتخاب گردیدند و تا زمان اشباع داده‌ها مورد مصاحبه قرار گرفتند.

جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه‌های بین فردی نیمه ساختار یافته و عمیق انجام شد. در ابتدا همان‌گونه که محققان تأکید داشتند، تلاش شد تا یک اعتماد و اطمینان متقابل و دوجانبه بین مصاحبه‌شوندگان و محقق برقرار شود. مصاحبه‌ها در اتاق مشاور مدرسه که یک فضای به نسبت آرام بود، انجام گردید که خود باعث انتقال نوعی احساس اعتماد و امنیت به این دانش‌آموزان شد. برای ضبط مصاحبه‌ها، ضبط صوت مورد استفاده قرار گرفت و بعد از پایان هر مصاحبه، تمام محتوای مصاحبه به صورت کلمه به کلمه یادداشت شد. در جریان مصاحبه‌ها از تک‌تک شرکت کنندگان سه سؤال کلی «تجربه خود را از قربانی شدن توسط همسالان بیان کنید، در مورد دلایل قربانی شدن خود توضیح دهید و قربانی

این‌که به طور مکرر توسط یکی از افراد کلاس مورد اذیت و آزارهای مختلف قرار می‌گیرند، بی‌تفاوت هستند. «بیشتر بچه‌های کلاس‌مون از اول سال می‌دونن که او (فرد قلدر) خیلی وقت‌ها منو اذیت می‌کنه، ولی اصلاً براشون مهم نیست» (شرکت کننده شماره ۴). «خیلی وقت‌ها شده او (فرد قلدر) بهم یه چیزی می‌پروونه و یا شروع به اذیت کردن می‌کنه، اما با این‌که در میان بقیه بچه‌هام اونا زیاد به این اتفاق توجه نمی‌کنن» (شرکت کننده شماره ۱۱).

بی‌اعتنایی معلمان و عوامل مدرسه: تعداد زیادی از شرکت کنندگان بارها به این موضوع اشاره داشتند که اغلب اوقات معلمان و عوامل مدرسه با بی‌اعتنایی با این مسأله برخورد می‌کنند و بارها این رفتارها را از سمت افراد قلدر نادیده گرفته‌اند. «کثر معلمای کلاس‌مون تا حالا چندین بار دیده‌اند که او (فرد قلدر) با من مشکل داره و مدام منو اذیت می‌کنه، ولی زیاد توجهی نکرده‌اند» (شرکت کننده شماره ۶). همین مطلب با شدت بیشتری در مورد سایر عوامل مدرسه و به ویژه معاونان که مسؤول کنترل نظم و انضباط محیط مدرسه هستند، صادق است. «همون اول سال دو سه بار به یکی از معاونامون گفتم یکی داره همش منو اذیت می‌کنه، ولی دفعه آخری که پیشش رفتم، گفت تو چرا اینقدر ناز نازی هستی تا یکی نزدیکت می‌شه فوراً راه می‌افتی می‌یای اینجا...» (شرکت کننده شماره ۱).

عوامل فردی: مصاحبه شونده‌گان یکی دیگر از دلایل اصلی قربانی شدن خود را عوامل فردی و شخصیتی از جمله ضعف اراده، ناتوانی در برخورد قاطعانه با فرد قلدر و فقدان جرأت و اعتماد به نفس کافی می‌دانستند. «همیشه دیگران به من زور گفته‌اند، می‌دونم تقصیر خودمه...» (شرکت کننده شماره ۶). «من از همون بچگی ضعیف بودم...» (شرکت کننده شماره ۱۰).

پیامدهای قربانی شدن

مقوله اصلی دیگری که از میان تجارب دانش‌آموزان قربانی قلدری استخراج شد، پیامدهای قربانی شدن بود. تمام مصاحبه شونده‌گان در میان گفته‌های خود، بارها از تأثیرات قربانی شدن و پیامدهای مختلفی که برای آن‌ها به همراه

پژوهشی، وفادار ماندن به روش تحقیق پدیدارشناسی در تمام طول تحقیق و نظارت مداوم بر پژوهش از ابتدا تا انتها، استفاده از نمونه کافی و مناسب و ادامه مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع داده‌ها حاصل گردید، اما قابلیت اعتبار با تحلیل و کدگذاری داده‌ها توسط یک محقق باتجربه و مستقل و مقایسه با تحلیل خود محقق و همچنین، دادن نتایج تحلیل به شرکت کنندگان و گرفتن نظرات آن‌ها سنجیده شد. از آنجایی که در تحقیقات کیفی خود محقق ابزار تحقیق است، قابلیت اعتماد تحقیق کیفی به توانایی‌ها و تلاش خود او وابسته است. به همین منظور یک فرایند تحقیق کامل طراحی شد تا اطمینان حاصل شود که روند پژوهش عاری از سوگیری می‌باشد و تجارب آشکار قربانیان قلدری با پیش‌فرض‌ها و دانسته‌های قبلی محقق آلوده نشده است و به پدیده اجازه داده شد که خودش را بیان کند.

در تحقیق حاضر به آزمودنی‌ها در مورد حفاظت از هویت آن‌ها، دادن اطلاعات کافی به آن‌ها در مورد پژوهش و محرمانه ماندن اطلاعات اطمینان داده شد. علاوه بر این، مطابق توصیه پژوهشگران این حوزه، به همه آزمودنی‌ها در مورد محو کردن همه پایگاه داده‌ها مانند نوارهای ضبط شده، تمام دست‌نوشته‌ها و سایر مواد مرتبط بعد از به پایان رساندن تحلیل، اطمینان کامل داده شد.

یافته‌ها

پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش Colaizzi، ۳ مقوله اصلی و ۱۲ مقوله فرعی استخراج گردید که می‌تواند نشان دهنده تجارب این دانش‌آموزان از قربانی شدن باشد (جدول ۱) که در ادامه به تفصیل بیان شده است.

دلایل قربانی شدن

نخستین مقوله اصلی شناسایی شده، دلایل قربانی شدن بود که برای آن ۳ زیرمقوله «بی‌اعتنایی همسالان، بی‌اعتنایی معلمان و عوامل مدرسه و عوامل فردی» شناسایی شد.

بی‌اعتنایی همسالان: تحلیل تجارب شرکت کنندگان نشان داد که همسالان این دانش‌آموزان قربانی در جریان قربانی شدن آن‌ها بیشتر نقش مشاهده‌گر را ایفا می‌کنند و از

کننده شماره ۱). «گه دست خودم بود و می‌تونستم، به روز دیگه پامو تو این مدرسه نمی‌ذاشتم» (شرکت کننده شماره ۹).
 ۲-۵ ترس از آینده: در میان تجارب این دانش‌آموزان از قربانی شدن، نوعی بدبینی و ترس از آینده نهفته بود که نشان می‌دهد دامنه پیامدهای قلدری تا چه اندازه می‌تواند گسترش یابد. «فکر نمی‌کنم تو آینده هم بتونم آدم موفق باشم، از خیلی چیزها تو آینده می‌ترسم» (شرکت کننده شماره ۱۰). «هر وقت به آینده فکر می‌کنم، تمام ذهنم به هم می‌ریزه و ترس شدیدی برم می‌داره» (شرکت کننده شماره ۶).

راه‌های مقابله با قلدری

راه‌های برخورد با قلدری، مقوله اصلی دیگری بود که در این تحلیل شناسایی و نامگذاری شد. در واقع دانش‌آموزان قربانی، مدام از میان اظهارات خود به راه‌های گوناگون برخورد با پدیده قلدری اشاره می‌کردند که در نهایت در چهار مقوله فرعی «برخورد توسط مدرسه، انتقام گرفتن، غیبت و فرار از مدرسه و حمایت خانواده» مورد شناسایی قرار گرفت.
 انتقام گرفتن: برخی از قربانیان تلافی کردن و انتقام گرفتن را یکی از گزینه‌های خود برای مقابله با رفتارهای آزار دهنده افراد قلدر می‌دانستند. «من هر وقتی باشه حتماً به بلایی سرش می‌یارم، دیگه تحمل ندارم» (شرکت کننده شماره ۸). «من فقط اگه تا حالا کاری نکرده‌ام، نخواستم که مشکلی پیش بیاد. اگه بازم ادامه بده، حتماً کاری می‌کنم که پشیمون بشه و به جا ازش انتقام می‌گیرم» (شرکت کننده شماره ۳).

غیبت و فرار از مدرسه: غیبت کردن و فرار کردن از مدرسه به خاطر ترس از فرد قلدر و رفتارهای آزار دهنده و مکرر وی، یکی دیگر از راه‌حل‌های برخی دانش‌آموزان قربانی با پدیده قلدری بود. «خیلی پیش اومده زنگ دوم به بعدرو فرار کرده‌ام» (شرکت کننده شماره ۱۱). «چندین بار به خاطر این مسأله اصلاً مدرسه نرفتم و غیبت کردم» (شرکت کننده شماره ۲).

برخورد توسط مدرسه: تجارب بیشتر شرکت کنندگان مبین این واقعیت بود که اگر عوامل مدرسه بخواهند، به آسانی می‌توانند جلوی رفتارهای زورگویانه افراد قلدر را

داشته است، سخن به میان آوردند. برای این مقوله ۵ زیرمقوله استخراج و نامگذاری شد.

انزوا و احساس تنهایی: یکی از اصلی‌ترین پیامدهای قربانی شدن که در میان تجارب این دانش‌آموزان پدیدار بود، انزوا و کناره‌گیری از تعاملات اجتماعی به طور عمده در محیط مدرسه و به دنبال آن احساس تنهایی عمیق در این افراد بود. «همیشه خودمو از بقیه جدا می‌کنم، بیشتر دوست دارم کسی منو نبینه و ندونن کجام» (شرکت کننده شماره ۱). «یتجا (مدرسه) خیلی احساس تنهایی می‌کنم و همین که وارد می‌شم، این احساس به من دست می‌ده» (شرکت کننده شماره ۸).

احساس حقارت: این دانش‌آموزان بارها در مصاحبه‌های خود اظهاراتی را بیان نمودند که حاکی از پدیدار شدن احساس بی‌ارزشی و حقارت در آنان در صورت تداوم قربانی شدن آن‌ها بود. «حتی به خودم فحش‌های رکیک هم می‌دم، من خیلی بی‌ارزشم...» (شرکت کننده شماره ۷). «گاهی فکر می‌کنم مثلاً من به چه دردی می‌خورم، وقتی عرضه‌ی هیچ کاری رو ندارم» (شرکت کننده شماره ۹).

احساس طردشدگی: این افراد پس از مدتی به واسطه رفتار منفعلانه خود در مقابل افراد قلدر و به تبع آن کاهش تعاملات اجتماعی، از سوی دیگران و به ویژه همسالان خود طرد شده، از شرکت در فعالیت‌های اجتماعی محروم می‌گردند. «تو کارای گروهی بقیه هم گروهیام اکثر کارها رو بدون پرسیدن از من خودشون انجام می‌دن، انگار نه انگار که منم تو گروه اونام...» (شرکت کننده شماره ۵). «بعضی وقتا تو زنگ ورزش هیچ تیمی منو نمی‌خواد» (شرکت کننده شماره ۲).

بی‌انگیزگی نسبت به تحصیل و تنفر از مدرسه: با تداوم قربانی شدن، به تدریج احساسات منفی این دانش‌آموزان به حوزه‌های دیگر تعمیم پیدا می‌کند و آنان علاوه بر این که انگیزه و علاقه خود را برای پرداختن به امور تحصیلی از دست می‌دهند، بلکه نوعی نفرت از کل فضای مدرسه در آن‌ها پدید می‌آید. «من فقط منتظرم امسال تموم بشه و دیپلمم رو بگیرم؛ دیگه هیچ وقت سراغ درس نمی‌رم» (شرکت

حاضر نشان داد که دانش‌آموزان قربانی قلدری دلیل اصلی قربانی شدن خود را در درجه اول بی‌اعتنایی و بی‌توجهی معلمان و سایر عوامل مدرسه نسبت به وقوع پدیده قلدری می‌دانند. قربانیان اظهار داشتند که عدم دخالت معلمان و عوامل مدرسه در فرایند قلدری، یکی از دلایل اصلی تشدید مشکلات آن‌ها است. پژوهشی در این زمینه گزارش کرد که سطح توجه و دخالت معلمان و عوامل مدرسه به هنگام وقوع قلدری و همدلی آن‌ها با دانش‌آموزان قربانی پایین است (۱۶) و همین عدم دخالت در فرایند قلدری، یکی از دلایل اصلی تداوم قربانی شدن دانش‌آموزان می‌باشد (۲۴). همچنین، این یافته منطبق با تحقیقاتی است که در آن‌ها تعداد زیادی از دانش‌آموزان بیان کرده‌اند معلمان یا علاقه ندارند و یا به صورت سطحی و گاه به گاه در مسأله قلدری دخالت می‌کنند (۲۵).

در مطالعه‌ای حدود ۷۶ درصد دانش‌آموزان قربانی اظهار داشتند که عوامل مدرسه به قلدری اعتنایی ندارند. در واقع، نحوه نگرش معلمان و دیگر عوامل مدرسه بر رفتارهای افراد درگیر در قلدری بسیار مؤثر است. این‌که آن‌ها به هنگام مشاهده قلدری به دیده اغماض به آن بنگرند و یا این‌که فعالانه در فرایند آن وارد شوند، بر هر دو طرف درگیر در قلدری (چه فرد قلدر و چه فرد قربانی) تأثیرگذار است. از دلایل اصلی عدم دخالت مناسب معلمان و مسؤولان مدرسه در قلدری، می‌توان در درجه اول به ناآگاهی آن‌ها از ماهیت پدیده قلدری و در مرتبه دوم، نبود برنامه و ساز و کار مشخصی در مدارس برای مقابله با این پدیده اشاره کرد (۱۳). همین مطلب در مورد بی‌اعتنایی همسالان هم صدق می‌کند و نشان داده شده است که سطح قربانی شدن با بی‌اعتنایی و عدم پذیرش در گروه همسالان و عدم توجه به قربانی همبستگی مستقیمی دارد (۲۶). بنابراین، جای تعجب ندارد که مشارکت کنندگان تحقیق حاضر نیز بی‌اعتنایی همسالان را یکی از دلایل اصلی تداوم قربانی شدن خود می‌دانستند. علت اصلی عدم دخالت همسالان در فرایند قلدری می‌تواند به دلیل ترس از عدم وجود سیستم‌های حمایتی مناسب مانند حمایت معلمان از آن‌ها باشد؛ چرا که تحقیقات نشان داده است، در صورتی که مدرسه واجد عوامل حمایتی آشکار باشد، میزان

بگیرند. «مدرسه باید با اینا (افراد قلدر) برخورد کنه. اگه یکیشون رو همون اوایل سال اخراج کنن، دیگه هیچ کسی جرأت نمی‌کنه همکلاسی‌هاشو اذیت کنه» (شرکت کننده شماره ۵). «باید مدرسه خانواده‌هاشونو بیاره و بهشون تذکر جدی بده و همیشه زیر نظر باشن» (شرکت کننده شماره ۱). حمایت خانواده: برای این گروه از دانش‌آموزان حمایت‌های همه جانبه خانواده از اهمیت بالایی برخوردار بود. «گه پدرم چند بار بیاد مدرسه و این موضوع رو پیگیری کنه، دیگه این رفتارهای او (فرد قلدر) تکرار نمی‌شه» (شرکت کننده شماره ۹). «گر خونوادم بیان و با مدرسه صحبت کنن و او هم (فرد قلدر) بفهمه که پدر و مادرم این ماجرارو می‌دونن، دیگه جرأت نداره از این کارا بکنه» (شرکت کننده شماره ۱۱).

جدول ۱: مقوله‌های اصلی و فرعی مستخرج از داده‌ها

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی
دلایل قربانی شدن	بی‌اعتنایی همسالان بی‌اعتنایی معلمان و عوامل مدرسه عوامل فردی
پیامدهای قربانی شدن	انزوا و احساس تنهایی احساس حقارت احساس طردشدگی بی‌انگیزگی نسبت به تحصیل و تفریح از مدرسه
راه‌های مقابله با قلدری	ترس از آینده انتقام گرفتن غیبت و فرار از مدرسه برخورد توسط مدرسه حمایت خانواده

بحث

پژوهش حاضر به بررسی پدیده قربانی شدن دانش‌آموزان در مدرسه از منظر پدیدارشناختی و بر حسب تجارب زیسته این گروه از دانش‌آموزان پرداخت و نخستین پژوهش انجام شده در نوع خود در این حوزه است. بنابراین، پژوهش کیفی داخلی و خارجی که به طور مستقیم به این موضوع پرداخته شده باشد، یافت نشد، اما نتایج به دست آمده با تحقیقات کمی فراوانی (۲۵، ۲۴، ۱۶) همخوانی داشت. یافته‌های پژوهش

(۲۹، ۱۵)، مشابهت داشت.

از دیگر پیامدهای ناگوار قربانی شدن در این دانش‌آموزان، پدید آمدن احساس طردشدگی و حقارت بود (۳۰) که می‌تواند به تدریج در دراز مدت باعث نوعی هویت‌زدایی در آن‌ها شود و عواقب نامطلوب روان‌شناختی و رفتاری فراوانی را برای آن‌ها به همراه داشته باشد. یکی دیگر از پیامدهای قربانی شدن که در مطالعه حاضر در میان تجارب بیشتر مشارکت‌کنندگان مشهود بود و در پژوهش‌های فراوانی نیز به آن اشاره شده است (۳۱، ۱۰)، تأثیر قربانی شدن بر روی وضعیت تحصیلی مانند بی‌انگیزگی و پدید آمدن نوعی احساس تنفر نسبت به مدرسه در این افراد است که می‌تواند باعث افت تحصیلی و حتی ترک تحصیل در آن‌ها شود. علاوه بر این، ترس از آینده از دیگر پیامدهای زیانبار روان‌شناختی قربانی شدن بود که می‌تواند بر تمام آینده فرد سایه اندازد و نشان می‌دهد که دامنه پیامدهای قلدری تا چه اندازه می‌تواند گسترش یابد.

همان‌گونه که قربانیان بی‌اعتنایی عوامل مدرسه را از اصلی‌ترین دلایل قربانی شدن بیان کردند، اقدام توسط مدرسه را نیز از مهم‌ترین راه‌های برخورد با قلدری ذکر نمودند. این یافته مهم با نتایج برخی تحقیقات همسو می‌باشد که نشان داده‌اند معلمان و عوامل مدرسه می‌توانند نقش بسزایی در کاهش نرخ قلدری داشته باشند (۲۴) و نرخ قربانی شدن دانش‌آموزان با میزان حمایت مدرسه به ویژه از سوی معلمان رابطه معنی‌داری دارد (۳۲). در واقع مدرسه و جو حاکم بر آن ارتباط تنگاتنگی با میزان شیوع قلدری دارد و در مدارس که معلمان و سایر عوامل تمایل به مداخله در پدیده قلدری دارند، میزان شیوع قلدری هم پایین‌تر است (۳۳). این موضوع می‌تواند بیانگر این واقعیت باشد که مدارس ما هم در حوزه آگاهی و تشخیص و هم در حوزه توجه و پیگیری پدیده قلدری دچار کاستی‌های فراوانی هستند. شاید به دلیل برخورد ناکارآمد مدارس در مواجهه با قلدری است که در نهایت باعث می‌شود نوعی ترس از مدرسه رفتن در این گروه از دانش‌آموزان به وجود آید و در نتیجه تعدادی از آن‌ها غیبت کردن و یا فرار از مدرسه را راه‌حلی برای رهایی از قربانی

رفتارهای دفاع‌گرانه همسالان به هنگام وقوع قلدری افزایش می‌یابد (۱۳).

ویژگی‌ها و خصیصه‌های شخصیتی و روانی خود افراد قربانی مانند درون‌گرایی، احساسی و خجالتی بودن، داشتن دیدگاه منفی در مورد خود (۱۴)، ضعف در مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی و ناتوانی در دفاع از خود (۲۷) نیز می‌تواند از عوامل زمینه‌ساز مهم برای قربانی شدن این افراد باشد. بر اساس نتایج تحقیقات، نقص در ویژگی‌های شخصی مانند خودکارآمدی فردی و اجتماعی و عزت نفس رابطه منفی معنی‌داری با میزان قربانی شدن دانش‌آموز دارد (۱۳)؛ مطلبی که نمونه‌های پژوهش حاضر نیز آن را یکی دیگر از دلایل قربانی شدن خود ذکر کردند. در واقع این باور شایع در میان قربانیان وجود دارد که آنان خود علت قربانی شدن خودشان می‌باشند و سزاوار آن هستند که مورد آزار قرار گیرند (۲۸).

پژوهش‌های متعددی بیان کرده‌اند که قلدری می‌تواند پیامدهای کوتاه مدت و بلند مدت گسترده‌ای در ابعاد مختلف شناختی، رفتاری و عاطفی برای افراد قربانی داشته باشد (۱۳، ۳). نتایج مطالعه حاضر نیز حاکی از آن بود که قربانی شدن پیامدهای ناگوار فراوانی را برای دانش‌آموزان قربانی قلدری به همراه دارد که از آن جمله می‌توان به انزوایی و احساس تنهایی اشاره نمود. این پیامدها می‌توانند سبب شوند که فرد قربانی به تدریج خود را از تعاملات اجتماعی موجود در محیط کلاس و مدرسه و در نهایت اجتماع کنار کشیده، به صورت فردی منزوی و تنها درآید و این امر به طور قطع بر تمام جوانب زندگی او اثرات سوء فراوانی خواهد گذاشت. به عنوان مثال، تحقیقات عنوان کرده‌اند که دانش‌آموزان قربانی جزء آن گروه از افرادی خواهند بود که ممکن است در آینده پتانسیل بالایی برای تنهایی و پناه بردن به سوء مصرف مواد مخدر داشته باشند (۲۸). علاوه بر این، انزوا و احساس تنهایی می‌تواند بر روی گروه دیگری از قربانیان سبب پدید آمدن افکار خودکشی و در موارد حادتر حتی اقدام به خودکشی شود. این مطلب با یافته‌های تحقیقات فراوانی که نشان داده‌اند میزان افکار خودکشی و اقدام به خودکشی در افراد قربانی قلدری نسبت به افراد غیر درگیر در قلدری بالاتر است

محدودیت‌های تحقیق حاضر بود که ممکن است بر جمع‌آوری اطلاعات جامع‌تر تأثیرگذار بوده باشد. علاوه بر این، کمبود زمان در مصاحبه با برخی از شرکت‌کنندگان و همچنین، کمبود امکانات محیطی مانند وجود یک فضای مجهزتر و با امکانات مناسب‌تر برای اتاق مصاحبه که ممکن است سبب ایجاد محدودیت‌هایی در فرایند جمع‌آوری مطلوب‌تر اطلاعات شده باشد را می‌توان از دیگر محدودیت‌های پژوهش برشمرد.

با بررسی درون‌مایه‌های استخراج شده از پژوهش حاضر، به نظر می‌رسد قابل تأمل‌ترین نکته، نبود ساز و کار مشخصی در سطح آموزش و پرورش و مدارس -به عنوان متولیان رسمی پرورش نسل آینده- برای مقابله با قلدری گسترده رایج در آن‌ها باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود همان‌گونه که در آموزش و پرورش کشورهای پیشرفته به پدیده قلدری به ویژه به عنوان معضلی ملی نگریسته شده و برنامه‌های گسترده‌ای برای مقابله با آن در نظر گرفته شده است، در آموزش و پرورش ایران هم برنامه‌های آموزشی ضد قلدری جامعی جهت افزایش آگاهی دانش‌آموزان و تمام عوامل مدرسه از جمله معلمان از ماهیت پدیده قلدری و نیز راهکارهایی برای پیشگیری و مقابله با آن تدوین و عملیاتی شود. علاوه بر این، ناآگاهی تعداد زیادی از والدین ایرانی از پدیده قلدری و جوانب مختلف آن، لزوم تشکیل کارگاه‌هایی برای اولیاء و آگاهی‌بخشی به آن‌ها با همکاری مدرسه و مشاوران آن در حوزه قلدری را ایجاب می‌نماید. همان‌گونه که بحث شد، یکی از ریشه‌های اصلی قربانی شدن، عوامل شخصیتی می‌باشد. بنابراین، شناسایی دانش‌آموزان مستعد قربانی شدن و آموزش برخی مهارت‌های زندگی مانند جرأت‌مندی و ابراز وجود و حل تعارض می‌تواند به آن‌ها در برخورد با این مسأله کمک شایانی کند.

با توجه به امکان وقوع قلدری در هر نوع محیط کاری و از جمله مراکز درمانی، پیشنهاد می‌شود تجارب قربانیان قلدری در این گونه محیط‌ها مانند پرستاران قربانی قلدری بررسی شود. همچنین، توصیه می‌گردد که تحقیق حاضر با سایر گروه‌های درگیر در قلدری مانند گروه قلدر و گروه

شدن مکرر می‌دانند و عده‌ای دیگر فکر واکنش‌های شخصی و انتقام گرفتن از افراد قلدر را در سر می‌پرورانند. البته در این میان، نقش حمایت خانواده را نباید نادیده گرفت. همان‌گونه که مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر نیز بر اهمیت آن در پایان دادن به قربانی شدن خود تأکید داشتند.

یکی از مقوله‌های اصلی استخراج شده از تجارب دانش‌آموزان قربانی جنسی در یک مطالعه پدیدارشناختی، نیاز فراوان به حمایت از سوی والدین شناسایی گردید (۲۲) که با نتایج مطالعه حاضر همسو می‌باشد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که کودکان در مقایسه با هر بزرگسال دیگری در زندگی بیشترین انتظار حمایت و مداخله را از سوی والدین خود دارند. در نتیجه آگاهی، ارزیابی و درک درست والدین از پدیده قلدری و مداخله به موقع در کاهش نرخ قربانی شدن حیاتی است (۹). در حقیقت در خانواده‌هایی که یک جو مثبت و حمایت‌گرانه و حاکی از امنیت برقرار باشد، فرزندان به محض وقوع اولین موارد قلدری آن را به خانواده گزارش می‌کنند و خانواده هم حمایت لازم را از آن‌ها خواهد داشت (۳۴). در همین راستا، مطالعات پدیدارشناسی نشان داده‌اند که حمایت والدین با دادن واکنش‌هایی مانند حمایت عاطفی و ارتباطی از فرزند، صحبت کردن با عوامل مدرسه، صحبت با والدین فرد قلدر و در جریان گذاشتن آن‌ها برای مقابله با قربانی شدن فرزندان بسیار حایز اهمیت است (۳۶، ۳۵).

در کل نتایج پژوهش حاضر نشان داد که قربانی شدن می‌تواند گستره‌ای از پیامدهای ناگوار روان‌شناختی، رفتاری و تحصیلی را برای این دسته از دانش‌آموزان به همراه داشته باشد. علاوه بر این، مشخص شد که نقش دو عامل اصلی مدرسه و خانواده هم در بروز قربانی شدن و هم در مقابله با آن حایز اهمیت فراوانی است.

از محدودیت‌های این تحقیق می‌توان به نبود پیشینه پژوهشی کیفی داخلی و خارجی در این زمینه اشاره کرد که می‌توانست در مقایسه و بررسی میزان همسویی نتایج این پژوهش با سایر پژوهش‌های مرتبط، مفید باشد. عدم همکاری برخی از دانش‌آموزان قربانی به دلیل بار منفی پدیده و عدم تمایل به صحبت کردن در مورد آن، از دیگر

تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر حاصل یک تحقیق مستقل دانشگاهی می‌باشد و مورد حمایت نهاد و سازمان خاصی نبود. بدین وسیله نویسندگان مراتب سپاس و قدردانی خود را از دانش‌آموزان عزیزی که در اجرای این پژوهش همکاری نمودند، اعلام می‌نمایند.

تماشاچی قلدری نیز انجام گردد. پیشنهاد می‌شود قلدری با سایر روش‌های کیفی مانند مطالعه موردی و تئوری زمینه‌ای جهت فهم عمیق‌تر این پدیده و تدوین نظریاتی در این خصوص با توجه به بافت متفاوت مدارس ایران با سایر کشورها، مورد بررسی قرار گیرد.

References

1. Orpinas P, Horne AM. Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence. Washington, DC: American Psychological Association; 2006.
2. Yildirim R, Mehmet Masum Ocak, Süleyman Saribas. Peer bullying according to the perception of teacher candidates. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2014; 116: 1568-76.
3. Jimenez EJ. Exploring the availability of web-based anti-bullying resources of districts and high schools in Florida [Thesis]. Florida, FL: Florida State University; 2014.
4. Cheraghi A, Piskin M. A comparison of peer bullying among high school students in Iran and Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2011; 15: 2510-20.
5. Boland Hematan K. Describe and compare the prevalence and types of bullying in Kurdistan schools [Online]. [cited 2010]; Available from: URL: http://research.uok.ac.ir/_Pages/Research.aspx?ID=7010 [In Persian].
6. Kowalski RM, Limber SP. Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *J Adolesc Health* 2013; 53(1 Suppl): S13-S20.
7. Bradic MC. A survey study of the perceptions of middle school personnel with respect to learning disabled students as victims of bullying/harassment and the corresponding relationships with bullying prevention and discipline [Thesis]. Kent, OH: Kent State University; 2014.
8. Hulsey C. Examining the psychometric properties of self-report measures of bullying: Reliability of the peer relations questionnaire [Thesis]. Wichita, KS: Wichita State University; 2008.
9. Eskisu M. The Relationship between Bullying, Family Functions, Perceived Social Support among High School Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2014; 159: 492-6.
10. Rothon C, Head J, Klineberg E, Stansfeld S. Can social support protect bullied adolescents from adverse outcomes? A prospective study on the effects of bullying on the educational achievement and mental health of adolescents at secondary schools in East London. *J Adolesc* 2011; 34(3): 579-88.
11. Wang J, Iannotti RJ, Luk JW, Nansel TR. Co-occurrence of victimization from five subtypes of bullying: physical, verbal, social exclusion, spreading rumors, and cyber. *J Pediatr Psychol* 2010; 35(10): 1103-12.
12. Corvo K, de Lara E. Towards an integrated theory of relational violence: Is bullying a risk factor for domestic violence? *Aggression and Violent Behavior* 2010; 15(3): 181-90.
13. Chatters SJ. Impact of bullying prevention training on the knowledge, attitude, and behavior of pre-education majors (future trainers) [Thesis]. Tampa, FL: University of South Florida; 2012.
14. Felipe MT, de Ossorno García S, Babarro JM, Arias RM. Social Characteristics in bullying Typology: Digging deeper into description of bully-victim. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2011; 29: 869-78.
15. Espelage DL, Holt MK. Suicidal ideation and school bullying experiences after controlling for depression and delinquency. *J Adolesc Health* 2013; 53(1 Suppl): S27-S31.
16. Dukes RL, Stein JA, Zane JL. Effect of relational bullying on attitudes, behavior and injury among adolescent bullies, victims and bully-victims. *The Social Science Journal* 2009; 46(4): 671-88.
17. Roth DA, Coles ME, Heimberg RG. The relationship between memories for childhood teasing and anxiety and depression in adulthood. *Journal of Anxiety Disorders* 2002; 16(2): 149-64.
18. Ttofi MM, Farrington DP. Bullying: short-term and long-term effects, and the importance of defiance theory in explanation and prevention. *Controversial and Critical Issues with Crime Victims* 2008; 3(2-3): 289-312.
19. Danaeifard H, Khaef Elahi A, Khodashenas L. Understanding the essence of retirement experience of employees in the public sector: a phenomenological research. *Strategic Management Thought* 2012; 6(2): 153-76. [In Persian].
20. Emami AH, Dehghan N, Rahnavard Z, Noori Saeed A. Qualitative research methodology: phenomenology. *Holist Nurs Midwifery* 2012; 22(68): 56-63. [In Persian].
21. de Wet C. The reasons for and the impact of principal-on-teacher bullying on the victims GÇÖ private and

- professional lives. *Teaching and Teacher Education* 2010; 26(7): 1450-9.
22. Back C, Gustafsson PA, Larsson I, Bertero C. Managing the legal proceedings: An interpretative phenomenological analysis of sexually abused children's experience with the legal process. *Child Abuse Negl* 2011; 35(1): 50-7.
  23. Speziale HS, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: advancing the humanistic imperative*. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins; 2007.
  24. Isom J. *Understanding teacher perceptions of bullying and effectiveness of an anti-bullying policy: a case study of suburban high school teachers in the southwestern U.S.* [Thesis]. Lynchburg, Virginia: Liberty University; 2014.
  25. Rigby K. *Bullying in schools: and what to do about it*. London, UK: Jessica Kingsley; 1997.
  26. Olweus D. *Bullying at school: what we know and what we can do*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons; 1993.
  27. Carlisle N, Rofes E. School bullying: do adult survivors perceive long-term effects? *Traumatology* 2007; 13(1): 16-26.
  28. Torrance DA. Qualitative studies into bullying within special schools. *British Journal of Special Education* 2000; 27(1): 16-21.
  29. Carbone-Lopez K, Esbensen FA, Brick BT. Correlates and consequences of peer victimization: gender differences in direct and indirect forms of bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice* 2010; 8(4): 332-50.
  30. Borowsky IW, Taliaferro LA, McMorris BJ. Suicidal thinking and behavior among youth involved in verbal and social bullying: risk and protective factors. *J Adolesc Health* 2013; 53(1 Suppl): S4-12.
  31. Nansel TR, Overpeck M, Pilla RS, Ruan WJ, Simons-Morton B, Scheidt P. Bullying behaviors among US youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA* 2001; 285(16): 2094-100.
  32. Beran TN, Hughes G, Lupart J. A model of achievement and bullying: analyses of the Canadian National Longitudinal Survey of Children and Youth data. *Educational Research* 2008; 50(1): 25-39.
  33. Wei HS, Williams JH, Chen JK, Chang HY. The effects of individual characteristics, teacher practice, and school organizational factors on students' bullying: A multilevel analysis of public middle schools in Taiwan. *Children and Youth Services Review* 2010; 32(1): 137-43.
  34. Payne AA, Gottfredson DC. Schools and bullying: School factors related to bullying and school-based bullying interventions. In: Phye GD, Sanders CE, Editors. *Bullying: implications for the classroom*. Cambridge, MA: Academic Press; 2004. p. 159-76.
  35. Majcherova K, Hajduova Z, Andrejkovic M. The role of the school in handling the problem of bullying. *Aggression and Violent Behavior* 2014; 19(5): 463-5.
  36. Khanna S. *Resisting bullying: response-based narratives of the victims and their families* [Thesis]. Ottawa, Ontario: University of Ottawa; 2014.

Victimized students' experiences of bullying: A phenomenological approach

Yousef Adib¹, Eskandar Fathiazar², Seyed Adnan Hosseini³, Hassan Babae⁴

Original Article

Abstract

Introduction: Today bullying is one of the most common problems in schools. Many quantitative researches have been conducted to understand the different aspects of this phenomenon but very few qualitative researches have been performed in this area. Therefore this study was undertaken to examine bullied students' experiences of victimization in order to understand the nature of victimization more deeply.

Method: This qualitative research has been based on the interpretative paradigm and conducted using the phenomenological approach. Data was collected through semi-structured interviews with 11 bullied students who had the inclusion criteria. Data were analyzed using Colaizzi's method.

Results: The findings revealed three main themes of "reasons for victimization", "the consequences of victimization" and "ways to deal with bullying" and twelve subthemes.

Conclusion: Investigation of experiences of bullied students revealed that victimization has various psychological, social, behavioral, and academic consequences for these students. Moreover, data analysis showed that schools and families are major factors in the incidence of bullying and can also have a major role in dealing with bullying.

Keywords: Bullying, Phenomenology, Victimized students

Citation: Adib Y, Fathiazar E, Hosseini SA, Babae H. **Victimized students' experiences of bullying: A phenomenological approach.** J Qual Res Health Sci 2015; 4(3): 232-43.

Received date: 4.6.2015

Accept date: 16.9.2015

1- Associate Professor, School of Education and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran

2- Professor, School of Education and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran

3- PhD Student, School of Education and Psychology, University of Tabriz, Tabriz, Iran

4- PhD Student, School of Social Sciences, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

Corresponding Author: Seyed Adnan Hosseini, Email: Adnan1671@gmail.com